

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

ЧЕРНЯВСЬКИЙ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

**ЕКОНОМІЧНА ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КУКУРУДЗИ**

051 – Економіка

Харків – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із стратегічних завдань розвитку сільського господарства України є досягнення належного рівня економічної ефективності виробництва аграрно-продовольчої продукції як основи її конкурентоспроможності та продовольчої безпеки держави. Виконання цього завдання вимагає продовження теоретичних досліджень та розробки конкретних заходів і пропозицій щодо підвищення ефективності виробництва, які узгоджуються із парадигмою сталого розвитку.

Зазначена проблема є актуальною для галузі рослинництва в цілому та виробництва кукурудзи зокрема. В Україні рівень сільськогосподарської освоєності території досягає 69% (тоді як у світі – 37%, або в 1,9 рази менше), а розораності – 54% (у світі – відповідно 11%, або в 4,9 рази менше). Отже екстенсивні резерви майже вичерпано, тому важливо виявляти резерви інтенсифікації виробництва.

Необхідність теоретичних досліджень у цьому напрямі пояснюється наявністю стійкої тенденції до зростання витрат виробництва сільськогосподарської продукції, що відображує сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції.

Внесок у розробку питань, пов'язаних з ефективним розвитком сільського господарства

зробили В.Г. Андрійчук, В. Базилевич, О. Гудзь, О. Гуторов та інші [1-4].

Наукові праці вітчизняних вчених-економістів В. Бойка, Ю. Воскобійника, Ю. Лупенка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, , Г. Христенка, О. Шпичака, О. Шпикуляка є теоретико-методичною основою для досліджень ефективності виробництва та реалізації зернових.

Але мінливість ринкової кон'юнктури, зміна векторів і зовнішніх ринків реалізації продукції сільського господарства є чинниками, які зумовлюють необхідність здійснення подальших досліджень, тематикою яких є підвищення ефективності виробництва та реалізації кукурудзи, також уваги потребує визначення факторів впливу на рівень ефективності, урахування відмінностей окупності витрат і ресурсів; обґрунтування перспектив розвитку підгалузі, раціонального використання ресурсів задіяних у виробництві та реалізації кукурудзи.

Метою виконання даної магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних основ, практичних пропозицій і заходів щодо підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації кукурудзи на основі аналізу економічної діяльності підприємства.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних **завдань**:

- розкрити сутність категорії ефективність у сільському господарстві в умовах ринкової економіки;

- проаналізувати і систематизувати показники ефективності виробництва і реалізації кукурудзи як складової галузі рослинництва;

- дослідити сучасні тенденції виробництва кукурудзи у світі,

- визначити місце виробництва кукурудзи в економіці України та Харківської області;

- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва та реалізації кукурудзи на конкретному підприємстві;

- виявити резерви підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації кукурудзи на підприємстві;

- обґрунтувати основні напрями ефективного розвитку виробництва кукурудзи на підприємстві.

При написанні магістерської роботи були використані наступні **методи дослідження**: діалектичний та наукової абстракції, для узагальнення теоретичних і методичних засад визначення сутності категорії «ефективність»; аналізу і синтезу для вивчення й оцінки сучасного стану розвитку підгалузі кукурудзівництва, економіко-математичний, економічний аналіз, функціонально-вартісний аналіз для визначення ефективності виробництва та реалізації кукурудзи.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є процес виробництва та реалізації кукурудзи на прикладі конкретного підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних питань щодо ефективного виробництва та реалізації кукурудзи.

Джерелами інформації є: нормативно-правова база України; статистична та аналітична інформація з підприємства (ф.№1 Баланс, ф.№2 Звіт про фінансові результати, ф.№3 Звіт про власний капітал; ф.№4 Звіт про рух грошових коштів; ф.№5 Примітки до річної фінансової звітності; ф.№50- с.-г. Основні економічні показники роботи с-г підприємств); періодичні видання; електронні ресурси (Інтернет).

Новизна одержаних результатів магістерського проекту полягає в розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій з підвищення ефективності виробництва і реалізації кукурудзи з урахуванням тенденцій розвитку підгалузі кукурудзівництва. Найбільш важливі результати отримані у процесі дослідження, і їх наукова новизна полягають у наступному:

набуло подальшого розвитку:

— визначення специфіки економічної ефективності підгалузі кукурудзівництва;

— наукове обґрунтування інтенсифікації виробництва кукурудзи на основі використання високопродуктивних гібридів;

— практичні аспекти ціноутворення у сільськогосподарських підприємствах.

Публікації: 1. Чернявський Д.О. Потенціал використання кукурудзи в якості біопалива. Вісник студентського наукового товариства навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства: збірник наукових праць. – Харків: ХНТУСГ, 2019. Вип. 2. С. 164-167. 2. Шibaєва Н.В., Чернявський Д.О. Виробництво кукурудзи: світові тренди і ситуація в Україні. Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління. Полтава: ПУЕТ, 2019. С. 135-137.

Структура та обсяг магістерської роботи: кількість основних розділів становить 3 розділи, які включають 9 підрозділів; загальний обсяг магістерської роботи складає 90 сторінок, обсяг основного тексту – 80 сторінок, кількість таблиць – 20; список літературних джерел включає 65 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретико методичні основи визначення ефективності сільськогосподарського виробництва»** визначено сутність та показники економічної ефективності сільськогосподарських підприємств, досліджено сучасні тенденції виробництва кукурудзи у світі, визначено місце виробництва кукурудзи в економіці України та Харківської області, визначено напрямки диверсифікації використання зерна кукурудзи як фактору ефективності функціонування підгалузі.

У другому розділі **«Економічна ефективність виробництва та збуту кукурудзи»** визначені та оцінені основні показники економічної діяльності досліджуваного підприємства та їх динаміка, спеціалізація підприємства, ефективність виробництва та збуту кукурудзи на підприємстві, виявлені фактори ефективності функціонування досліджуваного підприємства.

У третьому розділі **«Шляхи підвищення економічної та енергетичної ефективності виробництва та збуту кукурудзи»** розглянуті основні напрями та фактори розвитку галузі рослинництва та виробництва кукурудзи в Україні та на досліджуваному підприємстві, визначені напрями удосконалення виробництва кукурудзи та

підвищення ефективності її реалізації на конкретному підприємстві.

ВИСНОВКИ

1. Ефективність – відношення результату (ефекту) до витрат, які були здійснені на його отримання. В економічній літературі для характеристик ефективності найчастіше використовують такі категорії як «продуктивність» та «результативність». Економічна ефективність у сільському господарстві визначається системою показників, які за характеристиками є натуральними та вартісними, кількісними та якісними. До системи показників економічної ефективності у сільському господарстві належать: виробництво валової продукції, величина валового та чистого доходу і прибутку в розрахунку:

- на один гектар сільськогосподарських угідь;
- на середньорічного працівника;
- на одну людину-годину;
- на 100 грн виробничих витрат;
- на 100 грн оборотних та необоротних активів.

2. Кукурудза є однією з основних сільськогосподарських культур у світі, обсяги її виробництва мають тенденцію до збільшення.

Виробництво кукурудзи – важлива складова АПК України та його експортного потенціалу. Посівні площі під кукурудзу в Україні у 2013-2019 рр. займають 30% у загальній площі посівів, урожайність збільшується, останніми роками вона не поступається показникам урожайності кукурудзи у країнах ЄС (7,76 т / га), але є суттєво нижче урожайності у США(11,5 т/га). Собівартість виробництва кукурудзи зростає, що відповідає загальній тенденції до збільшення собівартості сільськогосподарської продукції в Україні. Рівень рентабельності суттєво коливається, що пов'язано з коливаннями цін на кукурудзу. Україна закріплює позиції у топі світових продавців зерна кукурудзи і у зв'язку з цим, можливість впливати на світові ціни.

Питома вага площі, з якої зібрано кукурудзу на зерно у Харківській області, у загальній площі з якої зібрано цю культуру в Україні - 6%, урожайність культури у Харківській області є меншою за цей показник в середньому по країні.

3. У зв'язку з високою енергоємністю вітчизняного виробництва, актуальним є питання підвищення його енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики. Кукурудза є культурою придатною для виробництва біопалива, з 1 тонни зерна кукурудзи можна отримати до 470 л етилового спирту. Також як біопаливо можуть використовуватись поживні рештки кукурудзи.

Перспективним є використання незернової частини кукурудзи на зерно у вигляді твердого палива.

4. Встановлено, що досліджуване підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. В користуванні підприємства знаходиться 1515 га сільськогосподарських угідь на правах оренди. На підприємстві працює 40 осіб. У 2018 р. чистий дохід підприємства склав 38,7 млн грн, прибуток – 11,43 млн грн. В 2018р. порівняно з 2016р. валова продукція у поточних цінах збільшилася на 17,8%, а валова продукція в постійних цінах - на 57,2%. Вартість необоротних активів підприємства за три роки збільшилась на 46,4%, а середньорічна вартість оборотних активів – на 45,7%. Середньомісячна заробітна плата на підприємстві збільшилась за три роки на 60,1%, та склала у звітному періоді 11432,5 грн. Збільшились показники фондозабезпеченості та фондоозброєності. Збільшився показник матеріаловіддачі в 2018р. в порівнянні з 2016р. на 47,4%. Збільшилась середня тривалість одного обороту оборотних активів до 398 днів. Рівень рентабельності використання оборотних активів в поточному році становив 26,7%.

Сукупний рівень рентабельності виробництва склав 29%.

Найбільш прибутковою у звітному році була соя, з рівнем рентабельності 330%.

5. На основі аналізу показників економічної ефективності виробництва та реалізації кукурудзи на підприємстві встановлено, що в поточному році культура займає шосте місце у структурі посівних площ, з питомою вагою 4,7%. Урожайність кукурудзи на підприємстві збільшилась за три роки на 28,7%, але останні два роки її виробництво є збитковим. Так, у 2018р. рівень збитковості склав 11,2%, у 2017р. – 11,3%. В результаті несприятливої цінової ситуації рівень товарності кукурудзи у 2018р. склав лише 1,5%.

6. На основі аналізу науково-практичних матеріалів визначено, що одним з дієвих заходів підвищення урожайності кукурудзи є впровадження сучасних адаптованих до конкретних природно-кліматичних та екологічних умов високопродуктивних гібридів кукурудзи інтенсивного типу в комплексі з мінеральним підживленням.

7. У сільськогосподарському виробництві категорія енергетичної ефективності відображає співвідношення між обсягом виробництва сільськогосподарської продукції, що відповідає чинним стандартам якості, та величиною сукупних витрат енергії за умови дотримання вимог охорони навколишнього середовища.

За рівнем енергомiсткостi кукурудза на зерно є однією з ефективних культур для вирощування - показник енергомiсткостi складає 1,83 МДж/грн, рівень енерговiддачi по культурi складає 0,55 грн/МДж. Коефіцієнт енергетичної ефективностi (K_{ee}) дорiвнює 7,75. У результатi виробництва кукурудзи на зерно може бути отриманий найбільший енергетичний прибуток, порiвняно з iншими сiльськогосподарськими культурами, у розмiрi 92501,9 МДж/га.

Одним зi шляхів пiдвищення ефективностi енерговикористання при виробництвi продукцiї рослинництва є оптимiзацiя технологiчних прийомiв та збiльшення виходу продукцiї з одиницi площi.

8. Встановлено, що на формування цiни на сiльськогосподарську продукцiю впливає ряд чинникiв, серед яких важливе значення має якість продукцiї, вибiр каналiв збуту, час реалiзацiї, попит та пропозицiя на ринку. Економiчно обґрунтовано, що при понесеннi додаткових витрат на доведення зерна кукурудзи до бiльш високих параметрiв якостi, пiдприємство зможе реалiзувати його за бiльш вигiдною цiною та отримати, вiдповiдно, бiльш високий економiчний результат.

АНОТАЦІЯ

Чернявський Д.О. Економічна та енергетична ефективність виробництва та реалізації кукурудзи. Дипломна магістерська робота. Спеціальність 051 «Економіка». Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка.

У роботі автором було досліджено теоретико методичні основи визначення ефективності виробництва та реалізації кукурудзи. Вивчено сучасний стан виробництва кукурудзи в світі та Україні. Визначено показники, що характеризують ефективність використання ресурсів на досліджуваному підприємстві. Запропоновано та економічно обґрунтовано шляхи підвищення ефективності виробництва та збуту кукурудзи на прикладі конкретного підприємства.

Ключові слова: економічна ефективність, урожайність, рівень рентабельності, прибуток.

Чернявский Д.А. Экономическая и энергетическая эффективность производства и реализации кукурузы. Дипломная магистерская работа. Специальность 051 - «Экономика». Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко.

В работе автором были исследованы теоретико методические основы определения эффективности производства и реализации кукурузы. Изучено современное состояние производства кукурузы в мире и Украине. Определены показатели, характеризующие эффективность использования ресурсов на исследуемом предприятии. Предложены и экономически обоснованы пути повышения эффективности производства и сбыта кукурузы на примере конкретного предприятия.

Ключевые слова: экономическая эффективность, урожайность, уровень рентабельности, прибыль.

Chernyavsky D.O. Economic and energy efficiency of the production and saling the corn. Master's thesis. Specialty 051 – Economics. Kharkiv National Technical University of Agriculture Petro Vasylenko.

The author has investigated the theoretical and methodological bases of determining the efficiency of production and marketing of corn. The current state of corn production in the world and in Ukraine has been studied. Indicators characterizing the efficiency of resource use in the studied enterprise are determined. Ways to increase the efficiency of production and marketing of corn on the example of a specific enterprise are proposed and economically substantiated.

Key words: the economic efficiency , the productivity of land, the level of profitability, a profit.